

PAMIATKY & MUZEÁ

Revue pre kultúrne dedičstvo

Ruční výroba skla

Zápis do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO

Petr Nový

Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví byla přijata na 32. zasedání Generální konference UNESCO 17. října 2003. Tato úmluva založila tři nové seznamy prvků nehmotné kultury: *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva*, *Seznam nemateriálního kulturního dědictví vyžadujícího naléhavé zachování* a *Registr osvědčených postupů pro zachování nemateriálního kulturního dědictví*. *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva* je z těchto seznamů nejpopulárnější – na konci roku 2023 obsahoval 730 prvků ze 145 států. Zahrnuje tradice nebo živé projevy zděděné po našich předcích a předávané našim potomkům, jako jsou ústní tradice, obřady, společenské zvyky, rituály, slavnostní události, znalosti a postupy týkající se přírody a vesmíru nebo znalosti a dovednosti tradičních řemesel.

Česká republika přístupové dokumenty k Úmluvě o zachování nemateriálního kulturního dědictví uložila v sídle UNESCO dne 18. února 2009. Stala se tak v pořadí 109. zemí, která k této Úmluvě přistoupila, což jí otevřelo cestu k zápisům na reprezentativní seznam.

Česká republika má aktuálně do reprezentativního seznamu zapsáno devět prvků: *Slovácký verbuňk*, *Masopustní obchůzky a masky na Hlinecku*, *Sokolnictví – žijící lidské dědictví* (nominace 24 zemí koordinovaná Spojenými arabskými emiráty), *Jízda králů na jihovýchodě České republiky*,

Loutkářství na Slovensku a v Česku (společná nominace Slovenské republiky a České republiky), *Modrotisk, rezervážní ruční tisk a barvení indigem v Evropě* (společná nominace České republiky, Maďarska, Německa, Rakouska a Slovenské republiky), *Ruční výroba ozdob z foukaných skleněných*

perlí pro vánoční stromek, Vorařství (společná nominace České republiky, Polska, Německa, Lotyšska, Rakouska a Španělska), nejnověji *Znalosti, řemeslné techniky a dovedností ruční výroby skla* (společná nominace České republiky, Finska, Francie, Maďarska, Německa a Španělska, koordinovaná Francií).

Motivy a proces

Smyslem nominace je primárně snaha zúčastněných zemí uchovat znalost ruční výroby skla a navrhnout aktivity, které podpoří zachování řemesla a jeho předávání dalším generacím. K dalším cílům patří příspěvek k ocenění výjimečné dovednosti a umu sklářů a možnost představení ruční výroby skla ve světovém kontextu jako živého řemesla, důležité součásti kulturního dědictví dotčených zemí. V nominaci jsou též popsáni nositelé ruční výroby skla, neboť jim tento prvek symbolicky patří, a nezbytný je jejich písemný

či audiovizuální souhlas s nominací. Tím dokazují, co pro ně sklářství znamená a jakým způsobem jej předávají svým nástupcům.

Pro zápis bylo důležité prokázat, jak je zajištěna životaschopnost prvku (udržitelnost), a jaká záchovná opatření pro jeho lepší ochranu již byla přijata. Nominovaný prvek musí splnit celkem pět kritérií, hodnocených dvanáctičlennou skupinou odborníků z celého světa. O zápisu pak na základě tohoto hodnocení rozhoduje Mezivládní výbor pro zachování nemateriálního kulturního dědictví, který se schází jedenkrát ročně.

Hlavními iniciátory nominace byly Francie a Německo, kteří původně zamýšleli zapsat jen některé postupy při výrobě ručního skla. Jejich návrh se díky aktivitě Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou (MSB), reprezentovaného ředitelkou Miladou

Valečkovou a hlavním kurátorem Petrem Novým, pověřeného Ministerstvem kultury České republiky přípravou nominace, podařilo po řadě společných online jednání podstatně rozšířit a zaměřit na ruční výrobu skla jako celek, nehledě na jednotlivé techniky, přístupy nebo podobu konečného produktu. Tato aktivita byla samozřejmě opřena o realitu stále živé ruční výroby skla v České republice, která v četnosti používaných postupů a technik nemá ve světě konkurenci. Finálním obsahem zápisu ruční výroby skla jsou proto tyto obecné okruhy činností: 1. příprava substance pro výrobu skla, 2. horké techniky – foukání a hutní tvarování skla, tažení, kahanová práce, 3. studené techniky – dekorování skla (rytí, broušení, malování, výroba bižuterie aj.).

Společně s jabloneckým muzeem nominaci za Českou republiku připravovali Národní muzeum v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm a Národní ústav lidové kultury, Strážnice zastoupené Evou Kuminkovou a Ministerstvo kultury, reprezentované Ditou Limovou – celkem tedy čtyři lidé, z nichž každý svým dílem výrazně přispěl k úspěšné realizaci projektu.

Česká republika byla k nominaci přizvána Francií na počátku roku 2021, uprostřed covidové pandemie. Přes lockdown a další omezení se podařilo v rekordním čase připravit podklady pro nezbytný zápis ruční výroby skla na národní úrovni do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury ČR. Došlo k němu 9. prosince 2021. Souběžně probíhal i proces přípravy společné mezinárodní nominace do reprezentativního seznamu, předložené ve finální podobě na pařížské centrále UNESCO 30. března 2022. Během hodnocení nebyly k nominaci vzneseny žádné připomínky. O zápisu bylo rozhodnuto 6. prosince 2023 na 18. zasedání Mezivládního výboru pro zachování nehmotného kulturního dědictví lidstva UNESCO v Botswaně.

Záchovná opatření jako kmenová součást nominace

Zásadní pro úspěch nominace jakéhokoliv nehmotného prvku kulturního dědictví jsou kvalitně popsaná stávající a realisticky vytyčená nová záchovná opatření, včetně identifikace garantů. Cílem je zachování širokého spektra sklářských řemesel, popularizace ruční výroby směrem k veřejnosti, prohloubení znalostí o tradici a současnosti sklářských řemesel a dokumentace řemeslných postupů a technik. Konkrétní opatření si v případě mezinárodní nominace definuje každá země sama, s ohledem na typologii nositelů statku, jimiž disponuje. V případě České republiky se jedná o celkem 21 záchovných opatření, blíže popsaných níže. K nim je třeba připočítat i další aktivity podporující mezinárodní spolupráci pro zachování ruční výroby skla v předkládajících zemích. Velkou roli budou hrát v úspěšném využívání celého potenciálu realizovaného zápisu též společné mezinárodní aktivity předkladatelských zemí, například vytvoření společné informační platformy, setkávání nositelů nebo odborné či popularizační projekty a eventy.

Zachování širokého spektra sklářských řemesel

Existující záchovná opatření

Prvním záchovným opatřením je zachování šíře sklářských oborů

středních (a vyšších) odborných škol, která je v rámci České republiky světově unikátní. Garantem jsou v tomto případě Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a kraje, kde takové školy působí (Liberecký, Zlínský, Vysočina, Karlovarský). Zachovávání širokého spektra sklářských řemesel je přirozená role středních, případně vyšších odborných škol, které takové obory již nabízejí. Pořádání speciálních řemeslných sklářských kurzů aktuálně realizují jak jednotlivé firmy, tak sbírkotvorné instituce, v čele s Muzeem skla a bižuterie, které je garantem této záchovné aktivity. Mistrovství světa v broušení skla pořádá od roku 2015 ve Světlé nad Sázavou společnost Bohemia Machine, které je též garantem akce. Jde o jedinou soutěž preferující a propagující ruční řemeslo v České republice. Její součástí je též Sklářské jamování, kde svůj um předvádějí na huti sklářští mistři. Předávání výrobního

know-how v rámci dílen je úkolem výrobních firem.

Zachování širokého spektra sklářských řemesel

Nová záchovná opatření

Do nominace byla zařazena dvě nová opatření. Soutěž pro řemeslníky a celoživotní vzdělávání řemeslníků v oblasti obchodních a marketingových dovedností. První aktivita bude mít podobu celorepublikové soutěže jako motivační akce pro řemeslníky v oboru, s významným popularizačním přesahem směrem k široké veřejnosti. Určena bude pro profesionály, nikoliv studenty. Vítěze v kategoriích postihujících celé spektrum oborů (hutní techniky, studené techniky, bižuterie) vybere odborná komise složená z praktiků a teoretiků. Garantem a pořadatelem bude v tříletém cyklu Muzeum skla a bižuterie. Druhé záchovné opatření zaštití Asociace sklářského a keramického

- 1 Ručně foukané a broušené sklo, matované, vakuově pokovené, z kolekce Un-deux-trois, design a výroba Filip Dobias, 2015 – 2017 Hand-blown and cut glass, frosted, vacuum-coated, from the Un-deux-trois collection, design and production by Filip Dobias, 2015 – 2017 Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou (Foto: A. Kosina)
- 2 Sklářská slavnost 2023 na Kristiánově The Glass Festival in Kristiánov in 2023 Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou (Foto: A. Kosina)
- 3 Práce se sklářským kahanem The work with the glassblowing furnace Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou
- 4 Sklářská slavnost 2023 na Kristiánově The Glass Festival in Kristiánov in 2023 Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou (Foto: A. Kosina)
- 5 Výroba vinutých skleněných figurek Manufacture of coiled glass figurines Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou

průmyslu ČR. Menším firmám a řemeslníkům často chybí informace, znalosti a dovednosti, jak se orientovat ve světě byznysu a marketingu, což se na žádné odborné oborové sklářské či bižuterní škole nevyučuje. Uspořádání vzdělávacích kurzů zaměřených na tvorbu kalkulace, co a komu prodávat za jakou cenu, jak a proč neprodávat nad cenou ani pod ní, nebo na kulturu prodeje sleduje posílení konkurenceschopnosti na trhu.

Popularizace ruční výroby směrem k veřejnosti

Existující záchovná opatření

Ze sedmi aktivit jsou dvě popsány výše. Jedná se o Mistrovství světa v broušení skla a pořádání speciálních řemeslných sklářských kurzů. Mezi další patří profesionální výstavní prezentace sklářského řemesla, kterou realizují a garantují Muzeum skla a bižuterie a další specializovaná muzea. Jedná se o profesionální výstavní prezentace výsledků práce sklářských řemeslníků v České republice i zahraničí, včetně možnosti

pořádání společných výstav s ostatními zeměmi a příležitosti ke komunitnímu setkávání. Samozřejmě nechybí ani předvádění řemeslné sklářské výroby návštěvníkům, včetně návštěv provozů. Garanty jsou Muzeum skla a bižuterie, další specializovaná muzea, odborné školy a výrobní firmy. I v tomto případě jde též o vhodnou příležitost ke komunitnímu setkávání.

Medializace ruční výroby skla je společným úkolem Ministerstva pro místní rozvoj, agentury CzechTourism, specializovaných muzeí a České sklářské společnosti. Konkrétně jde o komunikaci s veřejností prostřednictvím specializovaných webů, webů muzeí a vydáváním odborného časopisu *Sklář a keramik*. Stejně instituce a organizace, včetně krajů a Muzea skla a bižuterie, garantují vydávání popularizačních tištěných materiálů a publikací s tematikou ruční výroby skla a bižuterie (popularizační články a publikace, tištěné letáky a programy k akcím pro veřejnost).

Velmi důležitou aktivitou je systematická podpora ručních výrobců ze strany státu při prezentacích v ČR i zahraničí na komerčních výstavách, veletrzích a přehlídkách, např. prostřednictvím aktivit CzechTrade a profesních organizací, garantovaná Ministerstvem průmyslu a obchodu (zahraniční prezentace), Ministerstvem zahraničních věcí (program PROPED – Projekty ekonomické diplomacie) a Ministerstvem pro místní rozvoj (domácí prezentace).

Popularizace ruční výroby směrem k veřejnosti

Nová záchovná opatření

K popularizaci ruční výroby skla přispějí podpora cestovního ruchu a Mediabanka osobností a technik. V případě podpory cestovního ruchu se předpokládá vytvoření „balíčků“ specializovaných sklářských výletů a pobytů na státní i regionální úrovni pro cestovní kanceláře a individuální turisty, včetně koordinace nabídky i společné, vzájemné propagace. Garantom budou Ministerstvo pro místní rozvoj a jím zřízená agentura CzechTourism, kraje a destinační společnosti. Online veřejně přístupná Mediabanka osobností a technik, garantovaná Muzeum skla a bižuterie, bude vznikat průběžně, a to jak ve formě rozhovorů kurátorů muzea s vynikajícími sklářskými řemeslníky, tak zaznamenáním jednotlivých technik formou krátkých videí. Mezi nová záchovná popularizační opatření patří i výše v textu popsaná soutěž pro sklářské řemeslníky.

6 Malování skla
Painting of glass
Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou
(Foto: A. Kosina)

7 Podání nominace na zápis ruční výroby skla, na fotografii zástupci francouzských partnerů
The submission of the nomination for the registration of the handmade glass production, the representatives of the French partners in the photo
Zdroj: MSB v Jablonci nad Nisou

Prohloubení znalostí o tradici a současnosti sklářských řemesel

Existující záchovná opatření

Mezi tyto aktivity patří odborné tištěné materiály, konkrétně vydávání odborných studií a textů s tematikou ruční výroby skla a bižuterie. Garantiem jsou kraje, specializovaná muzea a Česká sklářská společnost. Stejně tak zahrnuje profesionální výstavy, tedy přípravu analytických a syntetických tematických výstav, které je možné propojit s institucionální výzkumnou činností oborových muzeí. To je úkolem Muzea skla a bižuterie a dalších specializovaných sbírkových institucí. Existují též v *ýměnné stáze kurátorů muzeí* s důrazem na poznání výrobní rukodělné praxe v jednotlivých destinacích, garantované specializovanými muzei. Aktivity profesionální výstavní prezentace sklářského řemesla je popsána výše v textu.

Nová záchovná opatření

Česká sklářská společnost začne v rámci opatření mezinárodní konference ve spolupráci s Asociací čes-

kého sklářského a keramického průmyslu v pětiletém cyklu pořádat konferenci na téma historie sklářské výroby, případně další akce v nových formátech.

Ruční výroba skla je rodinným stříbrem

Ruční výroba skla proslavila Českou republiku ve světě, je skutečným pomyslným rodinným stříbrem a bylo by škoda, kdybychom tento řemeslný fenomén nedokázali podpořit. Zvláště v době, kdy začínáme klást takový důraz na návrat k lokálním produkcím, udržitelnost nebo autenticitu. Úspěšná nominace ruční výroby skla do Reprezentativního

seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva UNESCO může přinést mnohé. Mimo jiné pomůže rozšířit povědomí o této bohaté a živé tradici a různých sklářských technikách, zvýší společenskou prestiž sklářských řemesel a podníti také dialog mezi komunitami předkladatelských zemí. V neposlední řadě zavazuje státy podporovat zachování ruční výroby skla. Další informace k projektu nominace a s tím souvisejících akcích lze dohledat <https://www.msb-jablonec.cz/rucni-vyroba-skla-nominace-unesco>. ▲

Literatúra

LOSOS, L. *Üvegművészet az építészetben*. Budapest: Cser K, 2010. ISBN 978-963-278-136-5.

BAROVIER, R., et al. *Les gens du verre – Histoire et techniques du verre de l'Antiquité à nos jours*. Milan: Skira, 2003. ISBN 978-888-4913-45-6.

Les hommes du verre: verriers et maîtres verriers d'hier et d'aujourd'hui. Troyes: Maison de l'outil et de la pensée ouvrière, 1994.

HOLSTEN, R., ed. *500 Jahre Flachglas. 1487 – 1987. Von der Waldhütte zum Konzern*. Schorndorf: Hofmann Verlag, 1987. ISBN 978-377-8010-91-4.

STEPPUHN, P., G. HIMMELSBACH a H. FLACHENECKER, eds. *Glashüttenlandschaft Europa: Beitrag zum 3. Internationalen Glassymposium in Heigenbrücken/Spessart*. Regensburg: Schnell & Steiner, 2008. ISBN 978-3-7954-2074-1.

POUTASUO, T. *Nuutajärvi: 200 vuotta suomalaista lasia = 200 years of Finnish*

glass. Helsinki: Hackman, 1993. ISBN 978-952-9044-59-7.

EISCH-ANGUS, K. *Die Reise mit dem Glas: Eine Handreichung zum Glasmuseum Frauenau*. Frauenau: Glasmuseum Frauenau, 2009. ISBN 978-3-00-029645-1.

KOIVISTO, K., ed. *Riihimäen Lasia, Glass from Riihimäki, Riihimäen Lasi Oy 1910 – 1990*. Riihimäki: Suomen Lasimuseo, 2010. ISBN 978-952-5571-99-8.

LANGHAMER, A. *Legenda o českém skle*. Zlín: Tigris, 2003. ISBN 80-860062-02-3.

LAURÉN, U. *Moderne Zeiten: Finnisches Glas 1929 – 1950*. Riihimäki: Suomen Lasimuseo, 1999. 978-951-8952-55-8.

NAVARRO, J. M. F. *El Vidrio*. Madrid: Fundación Centro Nacional del Vidrio, 1991. ISBN 978-840-0081-58-4.

PEÑA, M. L. G. *Vidrios españoles*. Madrid: Editora Nacional, 1984. ISBN 978-842-7606-99-9.

PETROVÁ, S. *Czech Glass*. Praha: UMPRUM, 2018. ISBN 978-80-87989-63-0.

FRANTZ, S. a H. RICKE. *Czech Glass 1945 – 1989: Design in an Age of Adversity*. Düsseldorf: Museum Kunst Palast, 2005. ISBN 978-389-7902-17-6.

RICKE, H. *Glaskunst: Reflex der Jahrhunderte*. München: Prestel, 1995. ISBN 978-379-1315-92-8.

SCHACK, C. *Die Glaskunst: Ein Handbuch über Herstellung, Sammeln und Gebrauch des Hohlglases*. München: Keyserische Verlagsbuchhandlung, 1976.

Real Fábrica de Cristales de La Granja. Real Fábrica de Cristales, Tecnología y Arte del vidrio en el siglo XVIII. Madrid: Fundación Centro Nacional del Vidrio, 1991. ISBN 978-84-404-8718-5.

KESZTHELYI, K. a T. WEHNER, eds. *A magyar üvegművészet: alkotók, adatok, 1945 – 2005*. Budapest: Képző- és Iparműv. Lektorátus, 2006. ISBN 963-229-435-1.